

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОМУ МОНОЛОГУ-МІРКУВАННЮ НА ОСНОВІ АНГЛОМОВНИХ ФАХОВИХ АВТЕНТИЧНИХ АУДІОТЕКСТІВ

У статті теоретично обґрунтовано і запропоновано методику навчання професійно спрямованому монологу-міркуванню на основі фахових автентичних аудіотекстів.

Сучасні умови розширення економічних, технічних, політичних, соціальних та культурних зв'язків України з зарубіжними країнами, вихід українських комерційних компаній на міжнародний ринок, а також виникнення та поширення нових сучасних засобів усної та писемної комунікації зумовлюють соціальне замовлення суспільства на підготовку кваліфікованих фахівців, які б практично володіли навичками та вміннями іншомовного професійного спілкування як в усній, так і письмовій формах іноземною мовою (ІМ) і були здатними залучатися до комунікації та співпраці зі своїми партнерами та колегами за кордоном.

У зв'язку з цим все більшого значення набувають проблеми подальшого вдосконалення методики навчання іншомовного спілкування за обраним фахом випускниками немовних вищих навчальних закладів (ВНЗ), а також необхідність усвідомлення різниці між навчанням ІМ для загальних цілей та ІМ спеціального вжитку. Зважаючи на аналіз потреб сучасного ринку працевлаштування, метою курсу англійської мови спеціального вжитку є навчання студентів успішному функціонуванню в професійному середовищі; зміст навчання базується на ймовірних майбутніх професіях студентів, а знання мови (включаючи фаховий вокабуляр) виходить із потреб цих спеціальностей [1], тобто навчання студентів ІМ повинно мати виключно професійну спрямованість для подальшого її використання у своїй професійно-трудовій діяльності. У результаті побудови навчання на основі професійної спрямованості у студентів виникає так званий спеціалізований білінгвізм, тобто своєрідна комунікативна компетенція, яка дозволяє спілкуватися, головним чином, з питань, що представляють професійний інтерес. Наприклад, професійно спрямоване навчання ІМ студентів фізико-математичних факультетів має будуватися як курс фізики чи математики ІМ [2]. Це знаходить своє підтвердження і в освітньо-професійній програмі підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра різних напрямків [3; 4], згідно з якою провідною настановою в оволодінні ІМ студентів немовних ВНЗ є формування необхідної комунікативної спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній та письмових формах.

Зважаючи на розширення міжнародних стосунків України з країнами світового співтовариства, для яких необхідними є вміння розуміти подану інформацію та брати участь у її обговореннях, основним видом мовлення при навчанні студентів немовних ВНЗ усного професійного спілкування нами обране монологічне мовлення, яке, за результатами досліджень, є більш поширеною формою спілкування в сфері навчально-професійної діяльності і при цьому більш складною порівняно з діалогічним мовленням [5]. Наш вибір також пов'язаний з тим, що спілкування з професійної тематики диктує необхідність представляти свою продукцію, робити презентації, невеликі доповіді, переконувати своїх співрозмовників, тобто постійно звертатися до різних видів монологічного мовлення. Крім того, за результатами відбору моделей дискурсів для ділового та професійного спілкування, найхарактернішою формою комунікації є діалог з елементами монологу, коли один, а частіше два співрозмовники по черзі обмінюються достатньо просторовими монологічними висловлюваннями [2].

Наші спостереження за процесом навчання та підготовки майбутніх фахівців у системі вищої освіти виявили, що формуванню навичок й умінь іншомовного професійного усного монологічного мовлення приділяється недостатня увага. Тому вирішення проблеми формування та розвитку спеціальних умінь, пов'язаних з професійним іншомовним усномовленнєвим спілкуванням, є необхідною умовою навчання в немовних ВНЗ і *метою* статті. У межах своєї розвідки ми розглядаємо професійно спрямоване усне монологічне мовлення, а саме монолог-міркування як його вид, необхідною умовою навчання студентів немовних ВНЗ.

Уміння створювати монологи-міркування з професійної тематики студентами фізико-математичних факультетів – це вміння не лише передавати отриману інформацію, а й систематизувати отримані знання, прийняти рішення щодо розв'язання проблеми, обмірковуючи всі можливі наслідки, обґрунтовуючи свій вибір або дії, логічно і зв'язно пояснити хід свого мислення, охарактеризувати проблему/предмет/явище, зупинившись на його слабких або сильних сторонах, аргументуючи свою думку, переконуючи співрозмовника чи аудиторію в правильності своїх висновків.

Слід зауважити, що за останні роки в методиці викладання ІМ проблема навчання усного мовлення, зокрема монологічного спілкування, в системі середньої та вищої освіти досліджувалася багатьма вченими (Н.Ф. Бориско, І.В. Самойлюкевич, М.С. Балабайко, В.Л. Скалкін, Л.І. Девіна, І.О. Зимня, Г.В. Ільїна, В.В. Єрьоміна, Г.В. Ієвлева, Т.В. Каріх, В.І. Кунін, І.В. Рахманов, Л.Н. Смирнова, Г.Є. Чечель, Л.І. Шевченко та інші), в тому числі і в немовному ВНЗ (І.А. Алешко, А.А. Смельянова, В.Л. Гарашенко, Л.Б. Котлярова, Т.В. Кучма, Н.Д. Соловйова, В.М. Селезньова, Brown G., G.Yule, D. Byrne та інші).

Звертаючись до проблеми навчання говоріння (як діалогу, так і монологу), методисти часто використовували друковані автентичні або навчальні тексти. У нашому дослідженні засобом навчання професійно спрямованих монологів-міркувань (ПСММ) було обрано фахові автентичні аудіотексти (ФААТ),

оскільки вони сприяють швидкому й адекватному сприйняттю матеріалу. На нашу думку, саме слухова, а не зорова опора являє собою найкоротший і найраціональніший шлях до засвоєння нового мовного матеріалу.

Результати проведеного опитування (186 фахівців фізико-математичних спеціальностей) дозволяють зробити висновок, що фахівці цього профілю усвідомлюють необхідність володіння вміннями створення англомовних монологічних висловлювань за фахом, та підтвердив доцільність використання аудіювання як засобу навчання професійно спрямованого іншомовного усномовленнєвого спілкування загалом і монолог-міркування зокрема.

Аналіз опрацьованих першоджерел дозволив визначити поняття "професійно спрямований монолог-міркування" як узагальнене вираження засобами мови власного мислення про будь-які професійно значущі предмети чи явища, яке характеризується чіткими логічними зв'язками між елементами свого висловлювання і має на меті залучення співрозмовника або аудиторії до процесу міркування щодо істинності чи хибності предмета висловлювання.

Базуючись на традиційно виділених складових структури монологу, а саме: вступу (*Introduction*), основної частини (*Main Body*) та висновків (*Conclusion*), було визначено спільні риси монологу-міркування з професійної тематики з такими складниками, як *постановка питання (Posing a Problem)*; *логічне обґрунтування своїх міркувань (Logical Substantiation of Reflections)*; *висновки (Conclusion)*. У процесі аналізу такої логіко-композиційної структури монологу-міркування на основі його комунікативних функцій було запропоновано такі види ПСММ: монолог-міркування з *описовою функцією*, монолог-міркування з *оцінюючою функцією*, монолог-міркування з *протиставною функцією*. Крім того, проаналізовано наповнення кожної з виділених специфічних функцій, що є властивими ПСММ; охарактеризовано загальні мовні особливості ПСММ (на рівні граматики, лексики та фонетики) та мовні особливості, притаманні ПСММ з кожною виділеною специфічною функцією.

Ґрунтуючись на таких загальних вимогах до фахових аудіотекстів для немовних ВНЗ, як належність до усної форми професійного спілкування фахівців, науковців, відповідність спеціальності студентів, тематиці профілюючих дисциплін немовного ВНЗ, доступність у мовному і змістовному відношеннях, а також за тривалістю звучання, ми визначили дві основні групи критеріїв відбору ФААТ, необхідних для формування вмінь ПСММ: *за змістом*; *за походженням і мовним оформленням*. Автентичність розглядається нами як основний критерій відбору ФААТ для навчання студентів немовних ВНЗ, що зумовлює ефективність досягнення поставленої в нашому дослідженні мети, оскільки, як зазначає Є.В. Носонович (2000), використання штучних, спрощених текстів може призвести в подальшому до труднощів сприйняття текстів, які беруться з "реального життя"; автентичні тексти є різноманітними за стилями та тематикою, що викликає зацікавленість у студентів; вони є засобом навчання культури країни, мова якої вивчається, й ілюструють функціонування мови у формі, яка прийнята її носіями в природному соціальному контексті [6].

Аналіз критеріїв відбору англомовних ФААТ з фізико-математичних спеціальностей дозволив виділити типи ФААТ (*ФААТ-опис (статичний)*; *ФААТ-повідомлення (динамічний)*; *ФААТ-роздум (абстрактний)*) та підтипи за способом викладу в межах кожного типу (див. рис. 1).

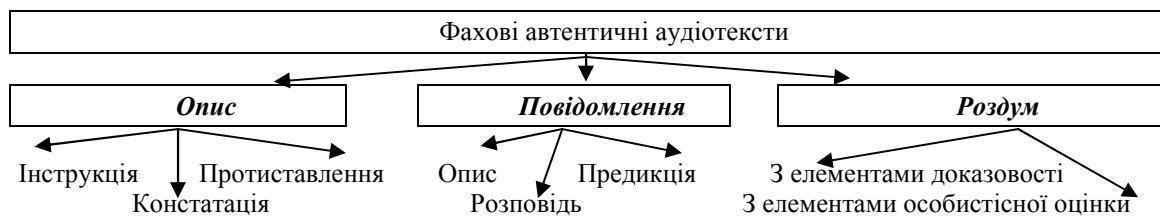

Рис. 1. Типи фахових автентичних аудіотекстів для формування вмінь професійно спрямованого монолог-міркування

На підставі теоретично обґрунтованого застосування мовного та мовленнєвого матеріалу, сформульованих критеріїв його відбору та класифікації, а також поетапності формування та розвитку мовленнєвих навичок й умінь, було розроблено система вправ для навчання професійно спрямованих монологічних висловлювань, зокрема монологів-міркувань. При розробці цієї системи ми використовували основні положення загальної системи вправ для навчання спілкування ІМ, розробленої Н.К.Скляренко [7].

Розроблена система вправ з навчання ПСММ на основі англомовних ФААТ зумовила структуру моделі навчання студентів немовних ВНЗ, яка характеризується циклічністю, системністю, спрямованістю на оволодіння навичками й уміннями професійно спрямованого монологічного мовлення, зокрема монолог-міркування, та інтенсивним використанням звукотехнічних засобів як в аудиторії, так і в лінгафонних класах, і є професійно орієнтованою. Ця система включає три підсистеми вправ, спрямованих на засвоєння мовного і мовленнєвого матеріалу, які складаються з відповідних груп вправ у межах кожної підсистеми, спрямованих на формування загальних і специфічних навичок та вмінь ПСММ [8].

Експериментальне навчання проводилося в умовах природного навчального процесу на третьому курсі фізико-математичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка в ході проведення двох серій експериментального навчання протягом VI семестру 2003 р. та V семестру 2004 р. Експеримент базувався на порівнянні послідовності використання вправ для навчання ПСММ на основі англомовних ФААТ у двох запропонованих варіантах підсистем вправ у межах описаної моделі навчання і мав на меті перевірити та встановити ефективність запропонованої методики навчання ПСММ та встановити

оптимальний варіант послідовності вправ для розвитку навичок та вмінь у різних видах ПСММ у розробленій системі вправ. Експеримент проводився в чотирьох експериментальних групах з однаковим співвідношенням вправ усередині кожної підсистеми (0,5:2:1).

Результати експерименту показали, що формування вмінь ПСММ на основі англомовних ФААТ з використанням запропонованої системи вправ сприяє не лише підвищенню рівня сформованості професійної англомовної усномовленнєвої компетенції та рівня загальної культури професійно спрямованого усного мовлення, а й рівня загальної грамотності усного мовлення студентів фізико-математичних факультетів.

Проте проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми навчання іншомовного професійного усного спілкування. Отримані результати доводять необхідність подальшого теоретичного та експериментального дослідження цієї проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Англійська мова спеціального вжитку в Україні (ESP). Допроєктне дослідження. – К.: Ленвіт, 2004. – 124 с.
2. Тарнопольский О.Б., Кожушко С.П. Методика обучения английскому языку для делового общения: Учебное пособие. – К.: Ленвит, 2004. – 192 с.
3. Освітньо-кваліфікаційна характеристика підготовки спеціаліста. – Міністерство освіти і науки України. – К., 2002. – 31 с.
4. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра. – Міністерство освіти і науки України. – К., 2002. – 51 с.
5. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с.
6. Носонович Е.В. Методическая аутентичность в обучении иностранным языкам // Иностранные языки в школе. – 2000. – №1. – С. 11-16.
7. Склярченко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3-7.
8. Петранговська Н.Р. Система вправ для навчання студентів немовних спеціальностей вищих закладів освіти професійно спрямованого монологу-міркування // Іноземні мови. – 2003. – Вип. 2. – С. 17-24.

Матеріал надійшов до редакції 03.12.2005 р.

Петранговская Н.Р. Обучение студентов неязыковых высших учебных заведений профессионально направленному монологу-размышлению на основе англоязычных аутентичных аудиотекстов по специальности.

В статье теоретически обоснована и практически разработана методика обучения профессионально направленному монологу-размышлению на основе англоязычных аутентичных аудиотекстов по специальности.

Petrangovska N. R. Teaching Professionally Oriented Monologue-Reflection on the Basis of Specialized English Authentic Audiotexts to Physics and Mathematics Students.

The article provides theoretical substantiation and practical elaboration of the methodology of teaching professionally oriented monologues-reflection on the basis of specialized English authentic audiotexts.